

STENHUGGEREN

medlemsblad
for

JYSK STENKLUB

AMATØRGEOLOGISK FORENING
AARHUS
MEDLEM AF DANSK AMATØRGEOLOGISK UNION

10 årgang nr 3

primo oktober 1984

total nr 31

SOMMERTUR 1984 (beretningen er lidt forkortet af red.)

Vi skulle slet ikke have været til Færøerne i år ! - Men da nogle energiske sjæle fandt ud af, at sådan en tur kunne gennemføres ret billigt, hvis man var en gruppe på ti, ja, så sprang vi til, og da det viste sig muligt at få tre biler gratis med, hvis man var tolv, ja, så blev det en gruppe på tolv, der den 11 juni ved 8-tiden om morgenen kørte om bord på "Winston Churchill" i København.

Nogle så med lidt bange anelser frem til 38 timers sejltur over Kattegat, Skagerrak og Atlanterhavet, men vejrguderne viste sig fra deres bedste sider, og al sejlads ud og hjem og mellem øerne foregik i magsvejr. Der var tæt tåge i lange perioder, men vi fik da set lidt til Kullen, Shetland-øerne og et par boreplatforme undervejs. Derimod så vi intet til Færøerne, før vi blev manøvreret på plads ved kajen i Thorshavn. Her måtte urene sættes en time tilbage, fordi vi var sejlet ind i en anden tids-zone. Selve i-land-køringen blev lidt af en festforestilling. Al gående og kørende trafik både til og fra båden plus opmarch af taxi-er og rutebiler foregik på samme tid og sted, så der var nærmest kaos. Vore tre biler kom fra hinanden, men vi fandt dog frem til Sømmandshjemmet, hvor vi skulle være den første nat. Thorshavn er ikke så stor set med syd-danske øjne. Vores bil kom først, og mens vi ventede på de andre, blev vi kontaktet af en meget "glad" færinger. Sådan en er et særsyn, da spiritus ikke må forhandles på øerne - ikke engang en øl kunne opdrives. Han var meget tilfreds med vores besøg og fortalte, at han havde taget en fridag. Dagen efter ville han igen være at finde bag rattet i sin taxi, og han lovede at være klar til at hjælpe os med alt. Vi så ham igen, da vi skulle hjem, men han genkendte ikke os.

Første dag gik vi alle på museum for at se dets udstilling af lokale mineraler,

og der fik vi kontakt med Joannes Rasmussen, en af øernes førende geologer, som på elskeligste vis supplerede vore oplysninger. Og så gik det ellers ud ad landevejene ! Mest pænt asfalterede veje, somme steder smalle, men med mange vigepladser, tunneler og en øforbindende bro gjorde det let at komme omkring, og stigninger og hårnålesving var intetsteds noget problem. Et enkelt sted skulle der efter kortet være en god vej, som viste sig slet ikke at være lavet endnu - kun påbegyndt, så vi måtte køre en lang omvej, men ellers kunne man stole på kortet. De stenbrud, vi fandt frem til, lå næsten alle med indkørsel direkte fra vejen. De fleste var nedlagt, men hvor der blev arbejdet, blev der straks givet tilladelse, og vi fik endda assistance af folk, der syntes, at det var interessant at følge med i, hvad vi foretog os. I Leirvik blev vi ovenikøbet mål for søndagsudflugten for en del lokale beboere, da vi klatrede rundt i de store bunker af blokke, der var oplagret her. De stammer fra arbejdet med en ny tunnel, der endnu ikke er færdig.

I den periode, vi kørte rundt på Streymoy, Eysturoy og Våga, boede vi på et lille vandrerhjemssannex til UH i Thorshavn. Ingen havde gjort opmærksom på, at nøglen skulle hentes i Thorshavn, så der stod vi, mens værten befandt sig i Thorshavn ca 40 km væk ! Alle problemer blev dog løst, og vi kom på skift i gang med madlavningen i det lille lavloftede køkken i den gamle ejendom, som nu var vandrerhjem. Senere kunne vi så strække vore mødige lemmer på de stenhårde madrasser, der gav os blå mærker i løbet af natten. Ikke alt var særlig bekvemt, men det var et spændende lille sted, og vi er vist nogle, der godt kunne tænke os at komme tilbage dertil. Vi måtte forlade det, da vi skulle til Suduroy. Sejlturen fra Thorshavn til Tväroyri (Tværá) varede to timer og foregik med "Smyril", der er en tidligere Mols-færge. Vejret holdt endnu og gav os mulighed for at se os omkring, mens vi kørte til Lopra på den sydlige del af øen. Her var reserveret 3 ferielejligheder, som skulle være vores base under opholdet. Der var god plads og udstyr til 4 personer i hver.

I de to dage, vi var på Suduroy, fik vi oplevet lidt af Færøerne i regn og tåge. Det bedste at have på i den situation var faktisk grove håndstrikkede færøtrøjer, som lod vandet løbe af uden at gå igennem. Dette hindrede os alligevel ikke i at tage ud på ture. Der var et par tamme krager, som underholdt os ved at løse snørebånd op, når de kunne komme af sted med det. Da vi sejlede tilbage til Thorshavn, fik vi set lidt til alle de små øer, der ligger i farvandet. Lille Dimon, Store Dimon og mange flere. Vi kom til kaj om aftenen og sejlede videre mod København samme nat - igen med "Winston Churchill", der er en rar båd at være ombord på med underholdning for både børn og voksne.

Og hvad kom vi så hjem med ? - Ja, de, der var mødt op til klubbens første møde efter sommeren, fik forhåbentlig et indtryk af de mange forskellige zeolitter, som var en del af udbyttet. En anden del, nemlig indtrykket af naturen og den

venlighed og hjælpsomhed, vi mødte overalt, lever videre i billeder og erindring og gør, at der altid vil være et ønske om at komme igen.

Inger og Johan

De fundne zeolitter er foreløbigt udlagt som heulandit, chabasit, laumontit, stilbit, natrolit scolesit og måske andre. Det er svært at være sikker med zeolitter ! Herudover er fundet apofyllit. Nogle fik et pænt stykke færø-kul med hjem, og det er jo da en morsom souvenir. I hvert fald én af turdeltagerne har fundet gedigent kobber (Cu) i noget jaspis fra Sumba - kun lidt, men fint ! Lidt calcedon og opal blev også fundet - meget beskedent.

red

DEN NORDISKE MINERALMESSE I HILLERØD (1 - 2 september 1984)

Messen fyldte hallen pænt ud, og der var også et pænt fremmøde af publikummere, men dog således, at der var god plads til alle, både byttere, handlende og besøgende, og det var rart og hyggeligt at være med. Omsætningen kneb det nok lidt med - sammenlignet med f. ex. Ry-messen. Mange betragtede åbenbart messen mest som en slags udstilling. Ved midnatstide på vejen hjemad gik luften ud af mit højre bagben, men jeg tror nok, jeg vil erindre denne ekspedition til Sjælland mest på grund af samværet med go'e venner. Lad os håbe, vi får besked om tid og sted for den næste nordiske mineralmesse i god tid, så vi kan arrangere os efter det. Rygtet siger: måske 1. weekend i september i Aabenrå. Sv.S.

BEVARING OG RENSNING AF MINERALER, afsnit IV -fortsat artikel af Claus Hedegaard

Vi er i færd med at sætte os ind i nogle "vaskemidler" for fjernelse af JORD OG STØV. Vi starter med gentagelse af de sidste linjer i afsnit III:

Hvis man har et uopløseligt mineral, der er kraftigt forurenset af ler eller et andet porøst materiale, kan man ofte rense det med brintoverilte i en 5 - 10 %-opløsning. Pyrit og også andre sulfider (pas på mineraler med metalglans) vil anløbe øjeblikkeligt eller helt nedbrydes. Man skal også være opmærksom på mineraler fra gruppe 4, da en del ofte er porøse og derfor skades ved behandlingen. Mangan (Mn)-holdige mineraler må aldrig udsættes for behandlingen. Mn-oxiderne er ofte mere eller mindre jordagtige, sorte eller gråsorte. Mn katalyserer processen $2 \text{H}_2\text{O}_2 \rightleftharpoons 2 \text{H}_2\text{O} + \text{O}_2$, så den forløber meget hurtigt, og Mn-mineralerne omdannes i et vist omfang. Sammenfatende kan vi sige om brintoverilten :

- 1) Den sædvanlige 3 % opløsning (hårvand) er ret uvirksom og for dyr. Man betaler for en større indpakning og noget mere vand.
- 2) Især stærke opløsninger kan virke svagt ætsende og blegende, så lad være med

at skvulpe med brintoverilten. Hvis man får noget på tøjet, kan der opstå lyse pletter. Stæk på huden, der prikker, kan fjernes ved afvaskning. Gummihandsker kan bruges.

3) Her som andetsteds gælder det, at man ikke må blande på må og få, blot fordi man har travlt, eller man "vil se, hvad der sker".

4) Det, man ønsker at rense, kommes i baljen til sidst, - efter brintoverilten.

5) Hvis der er meget, tørt ler, og man bruger en kraftig brintoverilte, kan det godt boble lidt kraftigt i baljen. Det kan afhjælpes ved at tilsætte lidt sæbe (evt shampoo). Det gør processen roligere, og man får en mere effektiv rensning. Ulempen er, at der dannes meget skum, så sigtbarheden mindskes. Man kan få en tilsvarende effekt, uden at der dannes skum ved at tilsætte ethanol (husholdnings-sprit). Til gengæld bliver rensningen knap så effektiv.

6) Mineralet afskylles med rigeligt, rindende vand, efter at det er kommet op af brintoveriltebadet.

De ovennævnte processer, især ultralydrensning i benzin, er også velegnede til rensning for støv, fed tobaksrøg etc, når et stykke er blevet snavset efter at have stået i en samling gennem nogle år.

Botanik

Når man har rensset sit mineral for alt det løse, opdager man ofte til sin rædsel at der sidder en del botanik, noget af det grønne stads, som kun en moder kan holde af, tilbage på stykket - tilsyneladende ret upåvirket af de tidligere angreb. Oftest vil der være tale om alger eller lichener. Førstnævnte vil ofte være modtagelige overfor behandling med ammoniak (salmiakspiritus) eller hypochlorit-præparater (klorin). Man må være opmærksom på, at såvel ammoniak som hypochlorit-forbindelser er (stærkt) basiske, hvad ikke alle mineraler er glade for. Specielt mineraler fra kvarts-gruppen, kvarts, agat, calcedon, jaspis etc, er opløselige i basiske vædske. Det fornuftigste vil være at brække et lille stykke af og koge det i f. ex klorin for at se, om det skifter karakter. Gør det det, skal man naturligvis undlade at bruge behandlingen. Er stykket uforandret, vil behandlingen oftest være anvendelig.

Lichener (laver) har som bekendt en noget grovere struktur, hvorfor en stor del kan fjernes mekanisk med pincet, nål osv, især, hvis de er fugtige, men der vil altid blive lidt tilbage. Det kan ofte fjernes ved pensling med koncentreret svovlsyre, $H_2SO_4(aq)$, 96 W%, eller koncentreret salpetersyre, $HNO_3(aq)$, 62 W%. Efter at mineralet enten er penslet eller har ligget i syre i nogle timer (eller dage), kan lichenerne fjernes under rindende vand med en middelhård børste. Behandlingen kan evt gentages. Ulempen er, at begge syrer er stærkt ætsende i koncentreret form og skal omgås med stor forsigtighed. Mange pensler med kunst-el-

ler naturhår opløses. Bemærk: Syrebehandling skal altid foregå i glas eller plastkar, aldrig i metal. Da stænk på huden giver en kraftig, øjeblikkelig lokalirritation, anbefales brug af tætte gummihandsker. Såfremt uheldet alligevel er ude, skylles det pågældende sted med rigeligt vand. Stænk på tøj kan give huller, og dryp på inventar kan også ses. Bor man sammen med personer, der er imod, at man træder ind i alkymisternes verden indendørs, har man vel lov at gå udenfor. Væsentligst er det nok at vide, at mange mineraler ikke tåler denne kraftige behandling. Den kan tåles af enkelte fra gruppe 1, af ingen i grupperne 2 og 3, kun af en del fra gruppe 4, af ingen fra grupperne 5, 6 og 7, men til gengæld af en væsentlig del af gruppe 8 og kun af få i gruppe 9.

Man må erkende, at der her er et stort problem, da botanik på mineraler ikke er så forfærdeligt sjældent, da processen ikke er 100 % effektiv, og da den ikke tåles af de fleste af mineralerne. I fremtiden kan man håbe på, at det bliver muligt for et overkommeligt beløb at købe enzymer, som kan ordne problemet, men det hører til i den fagre nye verden.

Anden organisk forurening

Udover botanik finder man fra tid til anden andre former for forurening af biologisk oprindelse. Bortset fra fugleklatter vil det hyppigst være asphalt, der omgiver fex svovlkrystaller, calcit, aragonit, cölestin, selenit mv fra fex de sicilianske eller de russiske asfaltsøer. Asphalt består hovedsageligt af højmolekylære kulbrinter, der er opløselige i benzin. (fortsættes i næste nummer)

LOPPEMARKEDET

Klubbladet vil naturligvis nu og i fremtiden som tilforn være glad for at hjælpe med ejerskifte af sten-aktuelle ting, så kom frit frem med dine loppeannoncer! Nogen fast linje-takst har vi ikke, men vi plejer hurtigt at kunne forhandle os frem til et vederlag, som begge parter finder billigt. r

VERKSTEDET - på Sct Anna-Gades Skole, bygning D2, kælderen.

Der er åbent onsdag eftermiddag kl 14.00 - 17.00 for stenslibning,
 onsdag aften - 19.00 - 21.30 (ca) - - .
 Kun et begrænset antal kan deltage, da der er kneben plads.
 kr. 10.- pr gang.

 torsdag aften kl 19.00 - 21.30. Metalarbejde.

Af hensyn til vagten bedes man melde afbud, hvis man er forhindret i at slibe !!
 bestyrelsen

SA ER DET MED AT KOMME IGANG !

En inder ønsker at købe 1000 kg fossile søpindsvinepigge årligt til medicinsk
fabrikation !
- evt nærmere oplysning ved bestyrelsen

STENMESSE PÅ KOBBERBERG 15 - 16 JUNI 1985. Messen afholdes på Brusala Loge. De,
der gerne vil derop, kan jo så denne gang nå at planlægge ferien efter det.

DAGU. Der er nu på initiativ af de københavnske og odenseanske stenklubber
fremkommet et nyt oplæg til vedtægter for DAGU. Umiddelbart opfattet ligger ind-
holdet - set med mine øjne - tæt op ad det tidligere forslag fra Odense. Sagen
diskuteres p.t. ivrigt i de officielle kredse, så vi kan nok forvente at høre
lidt om det i klubben engang i nær fremtid.

Sven Sønnichsen

CIRKULATIONSKLUBBEN

Nye numre af diverse klubblade samt tidsskrifterne VARV, det norske NAGS og det
tyske LAPIS bliver cirkuleret blandt en kreds af interesserede medlemmer. De
gamle numre kan ses på vort bibliotek. Nye medlemmer, der gerne vil med i cirku-
lationen, kan melde sig til Hanne Sønnichsen. De eneste optagelsesbetingelser
er, at man forpligter sig til en hurtig videreexpedition af bladene og selv be-
taler porto for forsendelse til den næste i rækken. HS

ET TRÆFFESTED I SVERIGE

Fra maj til oktober er der åbent på Tyfors Herrgård, Bergslagen, Sverige for
samlere og byttere af mineraler og fossiler. Der er mulighed for overnatning.
bestyrelsen

STUDIEGRUPPER

Når mørketiden sætter ind, er det tiden at tænke på at gå ind i studiegrupper,
de, der har tid, lyst og lejlighed til det. Der har i tidligere sæsoner været
dannet grupper om fossiler, ædelsten, mineraler, bjergarter og danske sten. Fo-
reløbigt ser det ud til, at der er dannet en fossil-gruppe, som Grete Rasmussen
tager sig af. Andre emner går det trægt med - mest vel fordi bestyrelsen ikke
har tilsagn fra nogen om at lede grupperne. Er du interesseret i at gå ind i en
gruppe, vil det vel være fornuftigt at anmelde det. Bliver der nok, kan gruppen
måske selv finde ud af at få løst sine problemer.

red

Annonce →

KJELD ROSE
MINERALIMPORT

STENBUTIKKEN Borggade 3
8000 Aarhus C 06-190422

MINERALER - RA ÆDELSTEN - SMYKKESTEN - SJÆLDNE BJERGARTER - SLIBE-
SKÆRE- OG POLERMASKINER - DIAMANTSKÆRESKIVER - SLIBE- OG POLERPULVER

Annonce →

International Minerals & Gems

V/ Niels Schjeldahl
Birgittevej 6 · 8220 Brabrand, Danmark
Tlf. 06-253210 Giro: 2330601

I sidste medlemsblad lovede vi, at vi til oktober-
mødet ville præsentere hele vort righoldige udvalg.

Hvad man lover, skal man holde. Så vidt muligt !! .
Der er nemlig opstået problemer.

Som de fleste klubmedlemmer måske ved, har vi ingen
kørevej direkte til vort hus. Dette har vi hidtil
klaret ved at køre på græsplænen så tæt på som mu-
ligt, når vi skulle læsse bil eller tømme den igen.

Slut med det ! Boligforeningen (de "kære" væsen) har
forbudt os at køre på græsplænen, og det betyder, at
vi skal bære eller køre på trillebør flere hundrede
kg sten og værktøj m.v. ca. 80 m til nærmeste vej.
Det er for hårdt, for det skal jo også i hus igen.

Derfor, kære venner, må vi begrænse det udvalg, som
vi kan tage med i klubben, til det, der er mest in-
teresse for, men I er meget velkomne på Birgittevej 6
til enhver tid, og har I specielle ønsker, så slå på
tråden inden mødet, så tager vi det med til mødet.

Med venlig hilsen

Aase og Niels

(best.)

NY NY STENFORRETNING, der gerne sender katalog:

05-586075

Intermineral & Fossil, v. Regina Layes, Gejsingvej 35, Gejsing, 6640 Lunderskov.

BYTTETILBUD. Jiřě Koska, Mánerova 60, 12000 Praha 2, CSSR, ønsker at bytte kry-
staller. Kan tilbyde mineraler fra Tjeckoslovakiet, Polen, Bulgarien og Rumænien
samt tjekkiske moldavitter. (best.)

Halden Geologiforening udsender et blad, MONOLITTEN 4 gange årligt, som man kan
abonnere på for d kr 25. Postbox 232, 1751 Halden, Norge. (best.)

PROGRAM FOR JYSK STENKLUB

Ved klubmøderne på Aby bibliotek er der åbent i lokalerne kl 13.00 - 14.30 for bytning af sten, handel og stensnak. Tiden kl 14.30 - 15.00 er reserveret til klubmeddelelser og anden mere officiel snak. Herefter, kl 15.00 - - følger foredrag, film eller andet.

Lø 13/10 1984 kl 14.30. Klubmøde på Aby bibliotek. Ingaard Madsen fortæller om sin tur til Canada i sommer, og der bliver vist lysbilleder fra Rocky Mountains.

Lø 20/10. Tur til Glatved syd for Grenå. Afgang fra Viby Torv kl 09.00. Ved Glatved findes blokke af Danien-kalk med forsteninger, koraller, brachiopoder, muslinger m.m. I egne biler. Tilmelding til Schnetler.

Lø 27/10. Byttedag i Odense - på Højmeskolen kl 10.30 - 17.00. Der byttes (handel forbudt) og snakkes som hver især lyster. Fællesspisning af de medbragte klemmer om middagen. Hele dagen kan der købes kaffe/te, brød, øl og vand.

Lø 10/11 kl 14.30. Klubmøde på Aby bibliotek. Frede Jensen, Odense fortæller om og viser silkespat.

Lø 24/11. Messe i Hamburg. Fællestur i rutebil. Afgang fra Randers, Frederiks-pladsen (rutebilstationen) kl 06.00. Afgang fra Århus, Valdemarsgade kl 07.00. Hjemkomst forventelig kl 23.00 - 24.00. Tilmeldingsblanket er indlagt i bladet. Den bedes afgivet til formanden i behørigt udfyldt stand sammen med betalingen, ca 100 kr inden 1. november.

Lø 8/12 kl 14.30. Jule-klubmøde på Aby bibliotek med amerikansk lotteri. Husk at medbringe gevinster ! - og kaffekop ! Formanden laver kaffe og lagkage og køber wienerbrød.

Lø 12/1 1985. Klubmøde på Aby bibliotek. Der vises film. Vi ved endnu ikke, hvad det kan blive om, men satser på en film om diamanter eller en om Surtsey.

bestyrelsen

Næste blad kommer til julemødet ! (?) - Indlæg til redaktøren senest 1/11, pse

Formand, Hanne Kunde, Bøgevej 7, 8260 Viby J. (Dagu-repr.)	tlf 06-140100
Sekretær, Doris Valgaard, Skolevej 2F, 8250 Egå	06-227304
Erik Jensen, Plutovej 8, 8270 Højbjerg, medlem af best.	06-149521
Jørgen Borup, Teglgårdsvej 27, 8270 Højbjerg, medlem af best.	06-110041
Kasserer, Ingemann Schnetler, Fuglebakken 14, Stevnstrup, 8870 Langå	06-467282
Jysk Stenklub, giro 1217380, Fuglebakken 14, Stevnstrup, 8870 Langå	
Bladfordeler, Grete Rasmussen, Elverdalsvej 31, 8270 Højbjerg	06-270247
Redaktør, Sv. Sønnichsen, Agernvej 115, 8330 Beder	06-937113